

Viking Olov Björk emlékére

Péterffy Árpád¹,
Péterffy Mikael²

¹Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum,
Szívsebészeti Klinika, Debrecen

²Szív- és Mellkasebészeti Klinika, Karolinska Kórház, Stockholm

Levelezési cím:

Dr. Péterffy Árpád

4032 Debrecen, Móricz Zs. krt. 22.

E-mail: peterffy@dote.hu

Az elmúlt esztendő (2009) vízöntő havában örökre visszavonult, végleg eltávozott szeretett családja, barátai, tanítványai és volt betegei köréből, a valóban világhírű, úttörő svéd szív- és mellkasebész professzor. *Viking Olov Björk* 1918. december 3-án született Svédország Dalarna nevű országrész déli részén fekvő Sunnansjö településen és 90 évvel később, 2009. február 18-án Stockholmban hunyt el. Óhaja szerint szülőhelyén helyezték végső nyugalomra.

Viking Olov a legfiatalabb és leghosszabb ideig élő tagja volt annak az igen jeles svéd szív- és mellkasebész hármastnak, akik megteremtették, kifejlesztették a svéd szív- és mellkasebészeti, jelentősen hozzájárultak szakterületük fejlődéséhez, örökre beírva nevüket az egyetemes orvos-történelem óriásai, úttörői közé. Tudományos teljesítményük alapján mindhármukat *Clarence Crafoord* (1889–1893), *Åke Senning* (1915–2002), *Viking O. Björk* (1918–2009) az 1917-ben alakult Amerikai Mellkasebész Társaság tiszteletbeli tagjává fogadta (Honorary member of the American Association of Thoracic Surgery), amely a legrangosabb szív- és mellkasebészeti szakmai elismerés.

Ennek a három kiváló sebészorvosnak igen fordulatossá együttműködése, kapcsolódó-szétváló életpályája, egymásra gyakorolt hatásuk (mester-tanítvány-versenytárs) – igen érdekes és örvendetes módon – szinte minden esetben kedvezően hatottak szakmai fejlődésükre. Ezáltal lehetőség nyílt számukra, hogy tehetségükkel, szorgalmukkal, rengeteg új felismeréssel jelentősen gazdagítsák a szív- és mellkasi megbetegedések sebészeti kezelésének – a II. Világháború utáni – fantasztikus fejlődését. Ennek a példaértékű, etikus, kollegiális viszony létrejöttéhez – a fokozatosan kialakuló –, valóban demokratikus svéd társadalmi környezet biztosította a megfelelő környezetet és az igazán valós értékeken, teljesítményen alapuló szakmai megbecsülést és

előrehaladást. Az egyikük által elért sikeres előrelépés nem irigységet okozott, hanem még több munkára, új utak keresésére ösztönözte mindhármukat.

Viking Olov Björk (1918–2009) orvosi tanulmányait az Uppsala-i és Lund-i Egyetemen végezte és 1944-ben szerezte meg orvosi diplomáját. Ezt megelőzően, 1942-ben, közel fél évig Rómában a *Carlo Forlonini* Intézetben (2300 ágy) tanulmányozta és elsajátította *Vincenzo Monaldi* módszerét a tbc- és kavernák drenázs kezelését, és erről tudományos folyóiratban számolt be (*Die Behandlung der Tuberculosen Lungenkaverne nach Monaldi*. *Acta Tuberc Scand* 1943; Suppl XII.). Ezt az első tudományos közleményét az évek folyamán még 438 követte (1). A II. Világháború befejezése előtt, 1945 februárjában Londonban a Brompton Kórházban kezdte el 1 éves kutatói ösztöndíjjal (British Council) a mellkas-betegségek sebészeti kezelésének tanulmányozását, *Tudor Edwards*, *Price Tomas*, *Russel Brock* és más neves angol sebészeketől. Feldolgozta a kórház tüdődagynatos beteganyagát és 348 eset tapasztalatát monográfiában közölte (*Brochogenic Carcinoma*, 1947). Londonból visszatérve, 1946 elején *Crafoord* meghívta Stockholmba a Sabbatsberg Kórházba és megbízást kapott az extracorporalis keringés kísérletes vizsgálatára. Két év után sikerült kutyakísérletben mesterséges keringés segítségével megfelelő agyi vérellátást biztosítani. Doktori értekezését ezen kísérletek alapján írta (*Brain perfusions in dogs with artificially oxygenated blood*), és sikeresen védte meg 1948-ban. Az 1950-es évek elején kidolgozta tüdő tbc-s betegek számára az ún. osteoplastikus thoracoplastikát, amely előnyösebb a hagyományos thoracoplastikánál, mivel sokkal jobban megőrzi a mellkas formáját, szilárdságát, a légzésfunkciót, és meggátolja a visszamaradó tüdőszövet túltágulását tüdőcsonkolás után, és ezáltal a specifikus folyamat-küjtülésének veszélyét (2). Bevezette a csökkent

légzésfunkciós betegnél a tüdő- és szív-műtét utáni mesterséges lélegeztetés az Engström-féle respirátorral (3), amelyet az 1950-es évek kezdetén fellépő és ismétlődő vírusos gyermekbénulás járványok idején fejlesztettek ki és alkalmazták sikerrel (jobb volt, mint a „vastüdő”).

Annak ellenére, hogy *V. O. Björk* igen kiterjedt és sikeres mellkassebészi gyakorlattal rendelkezett (kb. 1500 tüdőcsonkolást végzett), mindig jobban érdekelte, és megszakítás nélkül foglalkozott a szívsebészettel. Ez Svédországban a megszokott és elfogadott gyakorlat. „Thoraxkirurgi” = mellkassebészet fogalma Magyarországgal ellentétben felöleli a szív- és mellkassebészetet, tekintettel arra, hogy ezek a szervek a mellkasban találhatók.

A teljes balszívfél-katéterezést az '50-es évek elején vezette be és mérte a nyomáskülönbséget (gradiens) a mitralis és aortabillentyűk felett, és így pontosan kiszámította a billentyűszűkület mértékét (cm²).

Szorgalmas munkája mellett rendszeresen részt vett tudományos konferenciákon, tanulmányutakon. Számtalanszor járt az Egyesült Államokban, Kanadában, Angliában, Németországban, ellátogatott Dél-Amerikába, Japánba, de felkereste Magyarországot, Lengyelországot, a Szovjetuniót és Kínát is (1. ábra).

1957-ben a Karolinskán elkészült az impozáns, hét emeletes Thorax-ház, és itt nyertek elhelyezést a szív- és tüdő-megbetegedéseket ellátó osztályok. *Crafoord* betegsége miatt *Björkre* hárult a mellkassebészeti részleg beindítása. Az ekkor szerzett tapasztalatok alapján 1958-ban megpályázta és elnyerte az Uppsala-i Egyetem mellkassebészeti osztályának vezető főorvosi állását, ahol beindította és meghonosította a szívsebészetet.

Íde kívánczik egy jellegzetesen „svéd történet”. Az első sebészeti esetek megbeszélésén – a belgyógyászati klinika munkatársai élén – a megjelenő *belgyógyász professzor (Erik Ask-Upsmark)* határozottan kijelenti, hogy nem engedélyezi a klinikáján fekvő betegek balszívfél-katéterezését. *Björk* válasza: „A katéterezést ma délután 3-kor fogom végezni és ezért kérem a beteg mielőbbi

áthelyezését az osztályomra”. Ezek után – magyar fülnek hihetetlen – együttműködésük zavartalan volt, majd igen jó barátokká váltak (1).

1. ábra. Viking O. Björk előadást tart a Debreceni Egyetemen 1985-ben

Uppsalában tovább fejlesztette a Björk-AGA típusú szív-tüdő motort, amelyet még a '80-as évek elején is alkalmaztak (4). Az Uppsalai Egyetem 1962-ben személyes orvos-professzori kinevezéssel tüntette ki, ezáltal *V. Björk* lett az 500 éves egyetem 30. személyre szabott egyetemi tanára (5).

Viking O. Björk 1966-ban meghívást kapott a Karolinska Intézet Mellkassebészeti Klinika professzori székébe, *C. Crafoord* nyugdíjba vonulása után.

A karolinskai évek alatt (1966–1983 között) kiteljesedett életműve, részben az egylemezes mechanikus műbillentyű ki- és továbbfejlesztésével. Az általa kialakított ún. Björk-Shiley-műbillentyűt 1969-től a '80-as évek közepéig a leggyakrabban alkalmaztak és jó eredménnyel használtuk bármelyik billentyűszájadékbá és műszívben is (1). A Karolinskán lehetőség nyílt számára, hogy nagyszámú tanítványa fejlődését irányítsa, példát mutatva, segített mindnyájunknak a klinika, tudomány és vezetői képességek kifejlesztésére.

Tanítványai közül kivétel nélkül mindegyik minősítést szerzett és habilitált (a legtöbb docens lett), 5 tanszékvezető egyetemi tanár (Stockholm, Uppsala, Linköping, Róma, Debrecen) és több mint egy tucat osztályvezető főorvos lett közülük (6).

A világ minden tájáról jöttek rövidebb-hosszabb ideig a Karolinskába a szív- és mellkassebészet terén tudásra vágyó fiatalok, hogy hasznos tudással, ismerettel térjenek vissza hazájukba, és számos tartós barátság, szakmai kapcsolat alakult ki közöttünk.

Björk számára a klinikai és kutatói munka szorosan összetartozott mindennapi tevékenysége során. Szakadatlanul kereste a jobb, eredményesebb kórismézési, gyógyítási, ápolási eljárásokat beteg embertársai segítségére, szenvedésük csökkentése, megszüntetése érdekében. Több mint ötven éves orvosi tevékenysége során igazi úttörőként, kutató klinikusként, számtalan új felismerést, járható utat tárt fel, amelyeket rendszeresen közleményekben ismertetett, és nemcsak a sikereiről számolt be, de azt is ismertette, ha néha zsákutcába tévedt és az onnan kivezető lehetőséget (7).

Mindig világosan és egyértelműen fogalmazta meg – mint tanárim és Édesapám Marosvásárhelyen – hogy az orvos legfontosabb feladata és szent kötelessége betegének mindig segítséget nyújtani, és legelső sorban a beteg érdekét képviselni. Az önös érdekek (anyagi, karrier, hírnév stb.) csak másodlagosak lehetnek a beteg-orvos kapcsolatában. A mostani, globalizálódó, pénzközpontú értékrendszerünkben sajnálatos módon – hatalmi, anyagi, érvényesülési érdekből – többen orvosi esküjük ellenére – a betegre hárítják át a hibás egészségpolitikai döntések kedvezőtlen hatásait (pl. volumenkorlát, vizitdíj, fűnyíró-elvű forráskivonás, hibás HBCs megállapítás, kórházi széfek stb.).

Számos egyetem választotta díszdoktorává, így 1983-ban a Budapesti Semmelweis Egyetem is. Többször járt

2. ábra. A Mester és tanítvány utolsó találkozója Stockholmban, 2008 október havában

Magyarországon, három alkalommal Debrecenben is (1985, 1993, 1998), ahol bemutató műtéteket végzett és előadásokat tartott (8).

Végére kívánczok egy személyes történet, amely V.O. Björk emberi nagyságát és lényegre látó képességét jellemzi: Egy alaposan elhúzódó és nehéz műtét során,

eltérve az előzetes műtéti tervtől, teljesen szokatlan megoldást választva fejeztem be a beavatkozást, majd lementem Vikinghez, elmondani a történeteket. Meglehetősen fiatalként, a klinikai ranglétra alján, a svéd nyelvel is küszködve, akadozgatva magyarázhattam az esetet. Ezt hamar megunva közbevágott és a lényegre törve megkérdezte: Él-e a beteg, vagy sem? Természetesen él! Válaszom után azt mondta, hogy ez a legfontosabb és menjek haza, mert később jár és pihenjem ki magamat, mert holnap is hosszú munkanap vár mindkettőnkre.

Talán *Robicsék Ferenc* jellemezte legfrappánsabban közeli barátját, aki szerint *Viking O. Björk* a Skandináv szívsebészet meghatározó személyisége, kitörölhetetlenül bekerült a szív- és mellkassebészet történelmébe, briliáns sebész, elhivatott tanítómester, ihletett feltaláló és ráérezője a jövő történéseinek (7) (2. ábra).

Ennek a kiváló klinikus életpályájának furesza fintora, hogy halálát közvetlenül az a gyógyszer (kumarin) szövődménye okozta, amelynek a mechanikus szívbírentyűknél való elhagyásának lehetőségét szüntelenül vizsgálta élete utolsó harmadában (9).

Irodalom

1. Björk V.O. Fifty years of cardiac and pulmonary surgery 1942–1993. *Scand J Thorac Cardiovasc Surg* 1994; (Suppl 42).
2. Rodriguez L, Böök K. Surgery of the lungs. In: Olin, Christian, editors. *Thoracic and Cardiovascular Surgery at the Karolinska Institute*. Stockholm: Almqvist-Wiksell; 1979. p. 20–24.
3. Lundberg S. Thoracic anaesthesia and intensive care. In: Olin, Christian, editors. *Thoracic and Cardiovascular Surgery at the Karolinska Institute* Stockholm; Almqvist-Wiksell; 1979. p. 6–19.
4. Rådegran K. Extracorporeal circulation. In: Olin, Christian, editors. *Thoracic and Cardiovascular Surgery at the Karolinska Institute*. Stockholm: Almqvist-Wiksell; 1979. p. 35–42.
5. Westaby S. *Landmarks in Cardiac Surgery*. Oxford: Isis Medical Media Ltd. UK; 2002. p. 93–95.
6. Ivest T, Lindblom D, Olin C. Obituary Viking Olov Björk. *Scand Cardiovasc J* 2009; 43: 148–149.
7. Robicsék F. Tribute to a pioneer: Viking Olov Björk 1918–2009. *J Thorac Cardiovasc Surg* 2009; 137: 1309–1310.
8. Péterffy Á. A szívsebészet szolgálatában – 25 év Debrecenben. Debrecen: Pedellus Tankönyvkiadó Kft.; 2008.
9. Björk V.O, Ribeiro A, Canetti M, Boufim V. A mitral mechanical valve without long-term anticoagulation. Eight-year follow-up. *Scand J Thor Cardiovasc Surg* 1994; 28: 19–24.